

Mariusz Gotfryd

ATRAKCYJNOŚĆ TURYSTYCZNA ZAMKÓW W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

Zarys treści: W artykule zaprezentowano rozważania dotyczące atrakcyjności turystycznej małopolskich zamków oraz zasygnalizowano problemy w ich turystycznym zagospodarowaniu. Dokonano próby klasyfikacji zamków według pierwotnej i aktualnej własności. W celu określenia charakteru zagospodarowania turystycznego sporządzono ranking zamków, biorąc pod uwagę cztery główne elementy zagospodarowania turystycznego, tj. bazę noclegową, gastronomiczną, komunikacyjną i uzupełniającą. W opracowaniu przedstawiono także wielkość ruchu turystycznego na wybranych zamkach województwa małopolskiego.

Słowa kluczowe: zagospodarowanie turystyczne, turystyka kulturalna, zamek, województwo małopolskie.

Key words: tourism infrastructure, cultural tourism, castle, Małopolska Province.

1. Wstęp

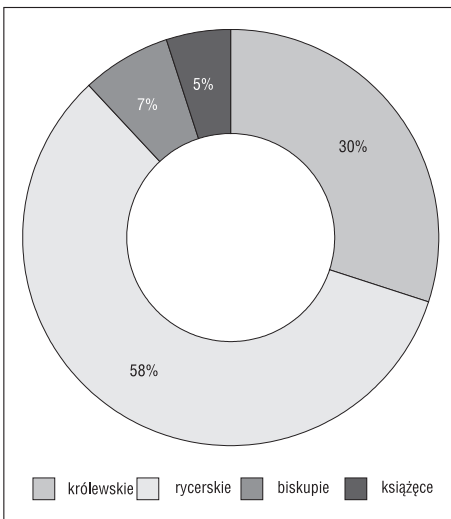
Zamek średniowieczny stanowił obwarowaną siedzibę władcy lub pana feudalnego. W okresie gotyku rozwinięto zespół budynków mieszkalnych i gospodarczych otoczonych pierścieniem murów, z umieszczonymi w narożach basztami, niekiedy barbakanem i zwodzonym mostem ponad fosą. W międzymurzu znajdowały się place ćwiczeń, ogrody i zwierzyńce. U schyłku średniowiecza zamek stał się twierdzą niedostępną dla wrogich wojsk. Z czasem, zwłaszcza w okresie renesansu, *castrum* nabrało cech reprezentacyjnej rezydencji, w której odbywały się bale i kwitło życie kulturalne. Dziś w zamkowych murach mieszczą się sale muzealne, restauracje, hotele, sale konferencyjne, sklepy itp. Dyrekcje, wójtowie gmin oraz prywatni właściciele małopolskich zamków umożliwiają wynajem sal zamkowych na organizację różnego typu imprez, także konferencji, sympozjów, a turnieje rycerskie, koncerty, kiermasze, imprezy plenerowe to niektóre z masowych imprez organizowanych na zamkach.

2. Charakterystyka małopolskich zamków

Zamki w Polsce stanowią zaledwie 1% wszystkich obiektów zabytkowych wpisanych w rejestr zabytków. Szacuje się, że na obszarze kraju znajduje się około 550 obiektów typu *castrum*. W samym województwie małopolskim wyróżniono ich 44. Powstanie większości małopolskich zamków datuje się na XVI i XV w. Około 83% spośród nich wzniesiono na niedostępnych wzgórzach (jak np. Wawel, zamek w Pieskowej Skale, w Lanckoronie itp.), 7% na nadrzecznych skarpach (np. zamek w Oświęcimiu) i 5% na terenach nizinnych (np. zamek w Spytkowicach).

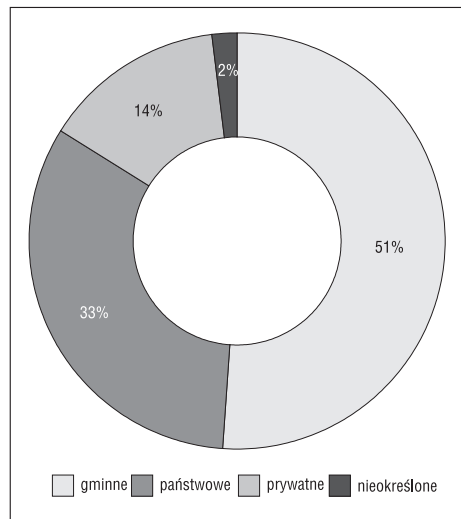
Pierwotnymi właścicielami zamków byli królowie oraz rody możnowładcze. Królewskiznizny koncentrowały się głównie na terenach pogranicznych. Sam Kazimierz Wielki był inicjatorem budowy 15 małopolskich zamków, głównie wzdłuż granicy z Księstwem Śląskim i Królestwem Węgierskim. Także rody szlacheckie, książęta i katolicy hierarchowie wznosili niedostępne twierdze wokół Krakowa i wzdłuż głównych szlaków handlowych. Wszystkie miały jeden wspólny cel: obronę państwa przed wrogiem i rabusiami.

Aktualnie zaledwie 13 z 44 małopolskich zamków zachowało dawną bryłę architektoniczną, tzn. posiadają pełną kubaturę. Pozostałe wskutek niszczącej działalności czasu, przyrody i samego człowieka popadły w ruinę. Dziś wiele z nich próbuje się



Ryc. 1. Struktura zamków wg pierwotnej własności

Figure 1. The castles' structure according to the original ownership



Ryc. 2. Struktura zamków wg aktualnej własności

Figure 2. The castles' structure according to the present ownership

Źródło ryc. 1 i 2: opracowanie własne na podstawie informacji udzielonych przez zarządców zamków.

reaktywować. Udało się to na razie na zamku w Wytrzysszycie i Korzkwi, którymi zarządzają prywatni właściciele.

Trudności w zagospodarowaniu zamków są zazwyczaj trudnościami natury finansowej i zależą od jednostki zarządzającej zamkiem. I tak ponad połowa (23 z 44) małopolskich zamków pozostaje w rękach gmin, 15 w rękach państwa, pozostałe w rękach prywatnych. Strukturę zamków wg pierwotnej i aktualnej własności przedstawiają ryc. 1 i ryc. 2. Obecnie jedynym zamkiem, który posiada wystarczające fundusze jest Zamek Wawelski. Należy on, obok zamku w Malborku i Zamku Królewskiego w Warszawie, do grupy trzech zamków w Polsce dotowanych przez Unię Europejską. Pozostałe, żeby się utrzymać, muszą na siebie zarobić. Stąd próba zaadaptowania tych zamków dla funkcji turystycznych.

3. Zagospodarowanie turystyczne

Zagospodarowanie turystyczne, czyli działalność mająca na celu przystosowanie środowiska geograficznego do potrzeb turystyki, jest głównym czynnikiem zapewniającym i umożliwiającym wypoczynek turystom (Kowalczyk 2000). Ma ono na celu zaspokojenie materialnych i niematerialnych (duchowych) potrzeb turystycznych człowieka. W zagospodarowaniu turystycznym szczególne znaczenie ma tzw. baza materialna turystyki oraz usługi turystyczne i paraturystyczne¹.

Zasadniczymi elementami zagospodarowania turystycznego na zamkach są (za Rogalewskim 1974): baza noclegowa, baza gastronomiczna i baza towarzysząca (ryc. 3). Zagospodarowanie turystyczne obiektów zabytkowych, w tym zamków, odbywa się pod ścisłym nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszelkie decyzje dotyczące przebudowy w istniejących zamkowych murach i ich pomieszczeniach, lokalizacji na zamkach bazy noclegowej, gastronomicznej czy uzupełniającej regulowane są przepisami *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Ponadto nad ww. zabiegami czuwa powołany w tym celu komitet naukowy. W wielu przypadkach, zwłaszcza przy odbudowie zamków z ruin, konieczny jest szereg zabiegów zmierzających do odtworzenia pierwotnych założeń przestrzennych i opracowania projektu wyglądu zamku. Zabiegi te wymagają wielu ekspertyz naukowych, w tym archeologicznych, geologicznych, historycznych, geograficznych itp. Nad przebudową zamków czuwa również Wojewódzki Inspektor Budowlany. Do uruchomienia bazy gastronomicznej wymagane jest pozwolenie ze strony Wojewódzkiego Inspektoratu Sanitarnego, działającego na podstawie *Ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia*. Niektóre rodzaje obiektów noclegowych podlegają zaszeregowaniu do rodzaju i kategorii podmiotu dokonywanej przez Małopolski Urząd Marszałkowski. Niestety większość obiektów zamkowych nie spełnia stawianych przez Państwo wymagań. Wielu inwestorów po zapoznaniu się z interpretowaniem trudnych w realizacji przepisów konserwatorskich wycofuje się z lokalizacji bazy noclegowej,

¹ Urządzenia paraturystyczne to urządzenia, które służą nie tylko turystom, ale przede wszystkim stałym mieszkańcom danego obszaru, np. sklepy spożywcze.



Ryc. 3. Stan zagospodarowania turystycznego zamków w województwie małopolskim (stan na 31.12.2005 r.)
 Figure 3. The state of tourism infrastructure of the castles in Małopolska Province (31st Dec. 2005)

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych od zarządców małopolskich zamków.

gastronomicznej czy uzupełniającej na zamkach. Potencjalny inwestor zobowiązany jest także do pokrycia wszelkich kosztów związanych z nadzorem konserwatorskim, ekspertyzami naukowymi itp. Te „dodatkowe” koszty również wpływają na zaniechanie planowanych inwestycji. Kolejnym problemem w zagospodarowaniu zamków są koszty jego utrzymania, które zwłaszcza w porze zimowej mocno wzrastają wskutek ogrzewania obiektów o dużej przecież kubaturze (niemal wszystkie małopolskie zamki w żaden sposób nie zostały ocieplone). Z tego też powodu niektóre zamki w okresie zimowym są zamykane dla zwiedzających.

Mimo wielu trudności niektóre z małopolskich zamków udało się przystosować do celów turystycznych. Aby dokonać jak najpełniejszego i przejrzystego opracowania stanu zagospodarowania sporządzono ranking zamków, w którym posłużono się czterema głównymi kryteriami – wyznacznikami zagospodarowania turystycznego, tj. bazą noclegową, gastronomiczną, komunikacyjną, uzupełniającą.

3.1. Baza noclegowa

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych wyróżnia 8 rodzajów obiektów hotelarskich. Należą do nich: hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe i pola biwakowe. Wszystkie podlegają nadzorowi Małopolskiego Urzędu Marszałkowskiego. Urząd Marszałkowski, oprócz wymaganych ekspertyz budowlanych, opinii przeciwpożarowej i sanitarnej, wymaga także dostarczenia opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konserwator zabytków zobowiązany jest do wydania opinii na temat odstępstw od wymagań co do wyposażenia i zakresu świadczenia usług dla obiektów hotelarskich. Dotyczy to głównie przebudowy zabytkowych pomieszczeń. O ile konserwator wydaje doraźnie pozwolenia na przebudowę np. klatki schodowej, umieszczenie w budynku windy itp. o tyle dużo trudniej uzyskać jest pozytywną opinię na temat przesunięć lub likwidacji zamkowych ścian. Opinie konserwatora wymagają także prace przy prowadzeniu ciągów sanitarnych, telekomunikacyjnych itp. Wszystko to stwarza barierę dla wymagań stawianych bazie noclegowej, chcącej uzyskać jak najwyższą kategorię standardową. Stąd też w murach zamkowych województwa małopolskiego mamy jedynie jeden hotel – „Kacper Suski” na zamku w Suchej Beskidzkiej – który skategoryzowano jako obiekt dwugwiazdkowy, choć jego wyposażenie stawia go na wyższej pozycji. Hotel ten o powierzchni 450 m² dysponuje 22 miejscami noclegowymi w 5 pokojach jednoosobowych, 7 pokojach dwuosobowych i 1 pokoju trzyosobowym.

Wielu zarządców zamków by uniknąć ostrego nadzoru, zarówno przez władze marszałkowskie województwa, jak i samego konserwatora zabytków, zamiast hotelu, pensjonatu czy schroniska postanawia uruchomić pokoje gościnne. Ten rodzaj bazy noclegowej wystarczy zarejestrować w urzędzie gminy wpisując ją w Ewidencji Działalności Gospodarczej. Taki rodzaj bazy noclegowej utworzony został w Niedzicy, gdzie już w 1949 r. udostępniono pierwsze zamkowe komnaty na potrzeby noclegowe. Obecnie w 14 pokojach (komnatkach zamkowych) i 11 w dawnym budynku gospodarczym zamku (tzw. celnicy) do wykorzystania jest w sumie 58 miejsc noclegowych. Pokoje gościnne utworzono również w Pieskowej Skale, na Wawelu, Wieliczce i Spytkowicach, jednak

nie są one udostępniane turystom. Na zamku w Korzkwi w 2004 r. udostępniono dla turystów 4 pokoje gościnne (apartamenty). Liceum Plastyczne z Tarnowa w 1961 r. zaadaptowało *castrum* w Jeżowie na Dom Pracy Twórczej; urządzono w nim schronisko młodzieżowe, dysponujące 25 miejscami noclegowymi.

3.2. Baza gastronomiczna

Aby uruchomić bazę gastronomiczną na zamku inwestor sam dokonuje określenia rodzaju bazy gastronomicznej (czy jest to np. restauracja, pub itp.) na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). Często już na tym etapie inwestor napotyka trudności. Przepisy nie podają konkretnej definicji danego rodzaju gastronomi. Ponadto PKD wyróżnia jedynie dwa punkty odnoszące się do jej określenia (tj. sekcja H – Hotele i restauracje lub sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny). Właściwy urząd gminy przy rozpatrywaniu wpisu do Ewidencji Działalności Gospodarczej wymaga informacji na temat powierzchni lokalu, umiejscowienia sanitariatów, ilości miejsc konsumenckich, ofert kulinarnych i informacji dotyczących usług dodatkowych, tj. m.in. organizacji imprez okolicznościowych. Oprócz wpisu do Ewidencji Działalności Gastronomicznej trzeba uzyskać pozytywną opinię Wojewódzkiego Inspektoratu Sanitarnego, który dokonuje oględzin obiektu i na podstawie *Ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia* wydaje pozwolenie na uruchomienie placówki gastronomicznej (raz na 2 lata Sanepid ma obowiązek skontrolowania obiektu). Wojewódzki Konserwator Zabytków musi także wydać pozytywną decyzję o uruchomieniu lokalu gastronomicznego.

Pierwszą restaurację w obrębie zamku na terenie województwa otwarto w 1969 r. w Pieskowej Skale. Kolejne obiekty gastronomiczne powstały w Niedzicy (1994 r. – restauracja, kawiarnia), w Wieliczce (1995 r. – kawiarnia), Czorsztynie (1997 r. – bar), Niepołomicach (1999 r. – restauracja) oraz w Wytrzysszycie (2000 r. – kawiarnia). Hotel „Kacper Suski” w Suchej Beskidzkiej posiada restaurację przyhotelową. Podobny rodzaj bazy gastronomicznej ma zamek w Korzkwi. Od 1994 r. na zamku w Dębnie istniała kawiarnia „Lamus”, którą ze względu na brak konsumentów zamknięto w 1999 r. Również na zamku w Nowym Wiśniczu istniała w latach 1999-2002 kawiarnia wraz z hotelem. Ze względu na nieuregulowaną własność prawną zamku, hotel wraz z kawiarnią zamknięto.

W okresie letnim wokół wszystkich małopolskich zamków uruchamianych jest po kilka punktów tzw. małej gastronomii oferujących posiłki typu fast food.

3.3. Baza komunikacyjna

Dostępność komunikacyjna małopolskich zamków jest stosunkowo dobra. W pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych o randze międzynarodowej, tj. przy trasie E7 (Książ Wielki, Kraków, Myślenice, Szaflary) i trasie E40 (Kraków, Wieliczka, Dębno, Tarnów) położonych jest 7 zamków. Przy drogach wojewódzkich zlokalizowanych jest 12 zamków, przy powiatowych 5. Do pozostałych warowni wiodą drogi o charakterze gminnym. Przez wszystkie zamki przebiegają także liczne piesze szlaki. Kto nie posiada własnego środka lokomocji, ma do dyspozycji liczne połączenia PKS

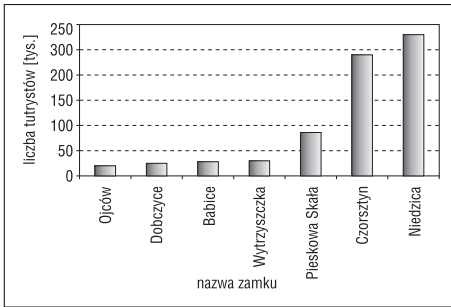
i prywatnych przewoźników. Drogi w pobliżu warowni są dobrze oznakowane dla odwiedzających je turystów. Niestety, poza zamkiem w Niepołomicach i częściowo Wawelem, żaden z zamków w województwie nie jest przystosowany dla turystów niepełnosprawnych.

3.4. Baza uzupełniająca

Szczególnym typem zagospodarowania turystycznego na zamkach są sale wystawowe (galerie i wystawy), pełniące funkcję muzealną. Na badanym terenie występuje 12 obiektów zamkowych pełniących taką funkcję. Stałe ekspozycje posiadają zamki na Wawelu, w Pieskowej Skale, Dębnie, Wieliczce, Oświęcimiu, Niepołomicach, Sucheju Beskidzkiej. Również w ruinach zamków w Dobczycach, Czorszynie, Wyrzyszcze, Ojcowie i Babicach urządzono stałe wystawy dotyczące historii zamków. Przy adaptowaniu powierzchni na cele muzealne poza nadzorem konserwatora zabytków należy zgłosić przedsięwzięcie w urzędzie gminy, a także w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie. Niekiedy (dotyczy to szczególnie cennych eksponatów) wystawa musi uzyskać akceptację historyków sztuki. W celu wzbogacenia oferty turystycznej na zamkach organizowane są również takie imprezy, jak koncerty muzyki klasycznej (Wieliczka, Niepołomice, Dębno), muzyki rozrywkowej (Sucha Beskidzka, Dębno, Niepołomice, Wieliczka, Nowy Wiśnicz), biesiady staropolskie (Niepołomice, Wieliczka), kiermasze kwiatów (Niepołomice, Wieliczka), plenery malarskie (Jeżów, Wieliczka), spektakle teatralne (Niepołomice, Wieliczka, Dębno), imprezy plenerowe (ogniska, pieczenie prosiaka lub barana, pikniki), żywe lekcje historii dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół średnich, imprezy okolicznościowe (z okazji Dnia Dziecka, Matki, Ojca i in.), bożonarodzeniowe kołędowanie (Niepołomice, Wieliczka, Dębno). Specjalnymi imprezami organizowanymi na zamkach są turnieje rycerskie. Na zamkach województwa małopolskiego istnieje możliwość zawarcia związku małżeńskiego w zamkowych komnatach. W organizacji uroczystości tego typu specjalizują się zamki w Dębnie, Dobczycach, Niepołomicach, Wieliczce i Sucheju Beskidzkiej. Większość udzielanych ślubów to śluby cywilne, a o zezwolenie na ich organizację trzeba starać się w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Natomiast śluby konkordatowe lub kościelne mogą odbywać się w kaplicach zamkowych, po wcześniejszym poświęceniu miejsca sprawowania liturgii i otrzymaniu pozytywnej opinii ze strony władz kościelnych pozwalającej na sprawowanie obrzędów religijnych.

4. Ruch turystyczny

Głównym motywem ruchu turystycznego na zamkach jest chęć poznania walorów antropogenicznych. Taki rodzaj turystyki określa się mianem turystyki poznawczej, a jednym z jej typów jest tzw. turystyka kulturalna, polegająca na zwiedzaniu obiektów zabytkowych (Kowalczyk 2000). Zamki województwa małopolskiego cieszą się dużą frekwencją odwiedzających. Z Polski najczęściej przyjeżdżają mieszkańcy wielkich miast, tj. z Warszawy, Katowic, Krakowa. Wśród zagranicznych turystów dominują Niemcy i Francuzi, choć nie brakuje także przybyszów z Bliskiego Wschodu, Ame-



Ryc. 4. Ruch turystyczny na wybranych zamkach województwa małopolskiego w 2005 r.

Figure 4. Tourist traffic exemplified by some selected castles locates in the Province of Małopolska in 2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych od zarządców małopolskich zamków.

Największe natężenie ruchu turystycznego notuje się głównie w sezonie letnim (na zamku w Niedzicy ponad 70% wszystkich odwiedzających w ciągu roku). Niektóre obiekty, jak np. zamek w Dobczycach nie są czynne w sezonie zimowym. Dla większości turystów zamek nie stanowi jednak punktu docelowego, a jedynie jeden z punktów na trasie tzw. wycieczki objazdowej.

5. Ranking zamków ze względu na zagospodarowanie turystyczne

Pośród zamków województwa małopolskiego, pomimo wielu trudności, które w niniejszym artykule jedynie zasygnalizowano, blisko połowę przystosowano dla potrzeb ruchu turystycznego. Biorąc pod uwagę cztery główne elementy zagospodarowania turystycznego, tj. bazę noclegową, gastronomiczną, komunikacyjną i uzupełniającą, autor opracowania dokonał próby rankingu zamków województwa małopolskiego ze względu na zagospodarowanie i przystosowanie tychże obiektów dla celów turystycznych.

Najlepiej zagospodarowanym i przystosowanym dla potrzeb turystyki jest zamek w Niedzicy. Posiada on wszystkie najważniejsze elementy zagospodarowania turystycznego od bazy noclegowej (pokoje gościnne) poprzez bazę gastronomiczną (restauracja, kawiarnia) po elementy infrastruktury towarzyszącej (parkingi, informacja, sklepy z pamiątkami, możliwość wynajmowania sal zamkowych, organizacja przyjęć, konferencji, sympozjów, itp.). Minusem jest to, że zamek w Niedzicy nie jest przystosowany dla potrzeb turystyki osób niepełnosprawnych. Pierwsze miejsce w rankingu zajęł także zamek wawelski. Podobnie jak zamek w Niedzicy, dysponuje restauracją, miejscami noclegowymi oraz elementami infrastruktury uzupełniającej.

ryki czy Australii. Na poniższej rycinie (ryc. 4) przedstawiono wielkość ruchu turystycznego na wybranych zamkach województwa małopolskiego, które prowadzą statystyki liczby turystów na podstawie sprzedanych biletów. Rycina 3 nie przedstawia wielkości ruchu turystycznego na zamkach, w których prowadzona jest tzw. szacunkowa liczba turystów oraz nie uwzględnia liczby turystów zwiedzających Wawel, przekraczającej zresztą ponad 1 mln osób rocznie.

W ostatnich latach obserwuje się rozwój turystyki kongresowej (na zamkach w Niepołomicach, Niedzicy, Suchej Beskidzkiej), a także pielgrzymkowej związanej z kultem świętych (Zamek Pieniński – kult św. Kingi, Wawel – kult św. Stanisława BM, św. Królowej Jadwigi).

Drugie miejsce zajęły *ex aequo* dwa małopolskie castra: zamek w Niepołomicach oraz Zamek Żupny w Wieliczce. Oba zamki wyposażone są w bazę gastronomiczną, ponadto zamek w Wieliczce posiada bazę noclegową oraz najważniejsze elementy bazy towarzyszącej. Zamek w Niepołomicach jako jedyny z zamków w województwie małopolskim jest przystosowany dla potrzeb turystów niepełnosprawnych.

Zamki w Suchej Beskidzkiej, Pieskowej Skale, Korzkwi oraz w Nowym Wiśniczu w rankingu zajęły *ex aequo* trzecie miejsce. Są to zamki równie dobrze pełniące funkcje obiektów turystycznych jak powyższe, jednak mała liczba imprez organizowanych w tych obiektach, jak również nieprzystosowanie ich dla potrzeb osób niepełnosprawnych spowodowało, że zajęły one trzecią pozycję.

Pośród pozostałych zamków, które zachowały pierwotną bryłę architektoniczną, dla potrzeb turystyki przystosowano zamek w Dębnie (4 miejsce) oraz *castrum* Jeżów (7 miejsce w rankingu). Najlepszą zagospodarowaną ruiną jest zamek w Czorsztynie (5 miejsce). Utworzono tam bazę gastronomiczną (bar „Karczma zbójcka”), wyznaczono część muzealną, powstał parking dla samochodów osobowych i autokarów. Ponadto istnieje tu sklep z pamiątkami i sanitariaty.

Innymi zamkami – ruinami zagospodarowanymi, które przystosowano dla potrzeb turystyki, są: zamek w Dobczycach (5 miejsce *ex aequo* z zamkiem w Czorsztynie) i odbudowane ruiny zamku Tropsztyn (6 miejsce w rankingu). Dla potrzeb turystyki przystosowano także ruiny zamku Lipowiec i zamku w Ojcowie (8 miejsce).

Pozostałe zamki województwa są niewystarczająco przystosowane dla potrzeb ruchu turystycznego. Brakuje infrastruktury turystycznej. Najgorsze warunki panują na zamkach pozostających w stanie ruiny, które porastają kilkumetrowej wysokości krzewy i drzewa, a zamki w Bydlinie i Rabsztynie „służą” za wysypiska śmieci. Niektóre zamki (Oświęcim, Książ Wlk., Spytkowice, Wieruszycy) są niedostępne dla zwiedzających.

Zagospodarowanie turystyczne stanowi ważny element w promocji małopolskich zamków, której zadaniem jest pozyskanie jak największej liczby turystów. Wzrost liczby turystów powoduje również wzrost gospodarczy obszaru sąsiadującego z zamkami. Okoliczni mieszkańcy tworzą nowe punkty gastronomiczne, wynajmują pokoje gościnne, rozwija się baza uzupełniająca. Na zamkach, które pozostają w stanie ruin niezagospodarowanych organizuje się turnieje rycerskie, pikniki, na które wstęp jest bezpłatny. W ten sposób podnosi się atrakcyjność turystyczną zamku i miejscowości, w której się on znajduje.

Literatura

- Guerquin B., 1979, *Zamki w Polsce*, Arkady, Warszawa.
- Kajzer L., Kołodziejcki S., Salm J., 2001, *Leksykon zamków w Polsce*, Arkady, Warszawa.
- Kołodziejcki S., 1994, *Średniowieczne rezydencje obronne możnowładztwa na terenie województwa małopolskiego*, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego, Kraków.
- Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, PWN, Kraków.
- Luchter-Krupińska L., 1992, *Kalendarium wsi Dębno*, Muzeum Okręgowe, Tarnów.
- Piotrowski J., Idzikowski J., 1994, *Przewodnik samochodowy*, Świat Książki, Warszawa.
- Rogalewski O., 1974, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa

Tourist attractiveness of castles in the Province of Małopolska

Summary

Castles, just as all other works made by man, were exposed to the destructive powers of time, nature, and the man himself. This destructive role is to be attributed to both the land form (castles erected on high mountains were destroyed by rifting rocks or sliding slopes, as well as by strong winds) and the frequently occurring fires, especially in castles situated on high mountains. In the history, many cases were reported when castles have been intentionally demolished and destroyed in the name of the state and its society. Numerous castles were destroyed because of human greed, also called "thrift", when, in the 19th century, abandoned residences were used as attractive, inexpensive, and open-access stone pits. Today, the castles are no longer inaccessible fortresses. Restored and protected, they have opened their gates to tourists. Year by year, a regular increase in the number of people visiting castles in the Province of Małopolska is reported. The majority of them are Polish tourists, but, foreigners also visit our castles more and more frequently. Tourists are mainly attracted by the history of castles, their beautiful architecture and unique atmosphere. The tourist development of the entire region generally stimulates tourists to visit castles situated within the Province of Małopolska. The fortresses in Małopolska often house museum expositions, restaurants, hotels, conference rooms, shops, etc. There are special benches and picnic tables provided for the tired ones to relax. Moreover, information boards, letter boxes, and phone booths are placed there. Next to the castles, car parks for motor cars and coaches are arranged, and view terraces are marked out and erected. Local administration bodies, representatives of the local community governments and private owners of the castles in Małopolska rent out castle chambers with the purpose of organizing various events including conferences and symposiums. Knight's tournaments, concerts, fairs, and open-air events are just a few examples of many popular events organized in the castles.

From the tourist's point of view, castles often play the role of the most important buildings in a town or a district. The development of tourism in these areas focuses on castles as the key elements of any promotion with the aim of attracting as many tourists as possible. Furthermore, the increasing number of tourists stimulates the economic growth of the castles' neighbouring areas. Local residents open new restaurants, rooms for rent, and other tourist supporting facilities.

Mariusz Gotfryd
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
Kraków